

**„ХАЙ СТАНУТЬ НАМ КРИЛАМИ НАШІ ХРЕСТИ”: СЕМАНТИЧНИЙ
ПРОСТІР СЛОВА ХРЕСТ У ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ ОЛЕСЯ**

В історію української літератури Олександр Олесь увійшов насамперед як поет-лірик. Літературознавці часто порівнюють його „з Гайне та іншими найвизначнішими ліриками світової літератури”, відзначаючи разом з тим, що „лірика Олесья вирізняється яскравим національним колоритом, виявляє істотні риси національного характеру українця” [Неврлий 1994: 6].

Ментальною споконвічною рисою українців є релігійність, відчуття Бога, особливий зв'язок з ним [Федонюк 1998: 146]. Україна юного Олесья „красувалась пишною природою”, „її роботящий люд не був ще здеморалізований, духово спустошений русифікацією, атеїзмом” [Неврлий 1994: 9]. Аналіз поезій митця виявляє і релігійний світогляд самого поета. Те, що моральні християнські принципи є важливими для нього і ними він має намір керуватися в житті й літературі, засвідчили вже ранні поетичні спроби Олесья, зокрема коротенький вірш „Моє благання”, який формою і змістом нагадує молитву:

*О Боже мій милий! Пошли мені розум!
Пошли мені серце, пошли мені душу,
Щоб добре любила і коїть не вмiла
Ніякого зла!.. [ОО: 568]*

На думку М. Неврлого, Олесь „своє конфесійне кредо” [Неврлий 1994: 65] висловлює наприкінці поезії „Вийди, змучена людьми...”:

*З небом, з Богом я зіллюсь,
З саявом Вишнього, з тобою [ОО: 201].*

Християнською вірою, надією на Божу допомогу сповнені й рядки інших віршів поета:

*О, сміло йди назустріч долі,
О Боже, сили дай! [ОО: 698]*

Закономірно, що в художній творчості Олеся знайшли відображення і біблійні образи та мотиви, біблійно-християнська символіка (про це детальніше див: [Чернова 1996: 170-173; Чернова 1998: 185-189; Чернова 2000: 42-46; Ліпницька 2008: 119-126]).

У зв'язку з цим художнє поетичне мовлення Олександра Олеся багате на релігійну лексику, яка є, на наш погляд, з одного боку, виявом християнського світогляду поета, а з іншого – через свої внутрішні ознаки виконує експресивно-стилістичну, образотворчу та інші функції в художньому тексті. Разом з тим можна припустити й інші чинники, що зумовили вживання сакральних лексем у поезіях митця: по-перше – Олеся як символіста не міг не привабити християнський символізм, по-друге – повз поета не могла пройти „естетика і поетика „сакрального струменя” української літератури перших десятиріч ХХ ст.” [Бондаренко 2000: 289].

Поезія Олеся демонструє активне проникнення до художнього стилю лексем із конфесійного різновиду мовлення. „Конфесійний стиль української мови з початку свого існування і до наших часів має великий вплив як на літературну мову взагалі, так і на розвиток її окремих функціональних стилів” [Стежка 2000: 420]. Традиційна роль конфесійного стилю у літературній мові – „роль потужного джерела поповнення виражальними засобами інших стилів, хоча й сам він зазнає мінімальних впливів” [Дзюбишина-Мельник 1994: 20]. Взаємодія конфесійного різновиду мовлення з художнім, яка завжди була активною і „не втратилася навіть у період обмеженого розвитку першого (40-80 роки ХХ століття)” [Стежка 2000: 420], в останні роки все більше привертає увагу мовознавців. Особливості функціонування релігійних лексем у художніх текстах аналізують у своїх розвідках, у тому числі й дисертаційних, Н. Сологуб, М. Скаб, О. Каракуця, Н. Вдовиченко, Є. Жерновой, Т. Берест, Ю. Браїлко, А. Ковтун та ін.

Окремі групи сакральної лексики, зокрема агіоніми та назви священних будівель, у творчості Олександра Олеся розглядає Н. Піддубна [Збірник 1999]. Концепт *душа* на матеріалі поезії Олеся аналізує К. Голобородько [Голобородько 2002: 336-341]. Функціонування лексеми *хрест* у поетичному мовленні Олеся ще не було предметом лінгвостилістичного аналізу, у чому й полягає новизна нашого

дослідження. Семантику архетипу *хрест* в українській мові простежує К. Сімович, яка розглядає також особливості вживання слова-символу *хрест* в українській художній літературі, спираючись на тексти Т. Шевченка, В. Стефаніка, П. Карманського, Є. Маланюка, Д. Фальківського, Г. Чупринки, Т. Осьмачки, І. Драча, В. Дрозда [Сімович 2000: 201-209]. Серед інших біблійних слів-символів розглядає цей символ і В. Кононенко [Кононенко 1996: 77-78], який аналізує українські літературні інтерпретації слова-поняття *хрест* на матеріалі поезій І. Нечуя-Левицького, Лесі Українки, І. Франка, М. Коцюбинського, В. Крищенка, а також один раз цитує Олеся. Хрест як один із найбільш поширених біблійних символів в українській поезії бароко розглядає І. Гуцуляк [Гуцуляк 2000: 138]. Художньо-образні вживання та значеннєві трансформації лексеми *хрест* (та інших церковно-релігійних номінацій) у мовотворчості українських прозаїків ХХ ст. описує А. Ковтун [Ковтун 2006: 8,14, 17].

Мета нашої статті – дослідити семантичний простір слова *хрест* у поетичному мовленні Олександра Олеся.

Семантичний простір слова услід за М. Скаб ми розуміємо як „усю сукупність значень, які функціонують у мові й мовленні та реалізуються в усіх напрямках розгортання його семантики” [Скаб 2008: 55]. Дослідження семантичного простору слова – „це дослідження реалізації слова та функціонування його на різних рівнях мови, починаючи із з’ясування його етимології, семантичної структури слова та можливості розширення її в тексті, насамперед фольклорному, а також художньому в різні історичні періоди; виявлення словотворчих потенцій слова (які похідні утворюються від нього і які семми реалізуються в цих похідних); вивчення входження слова у фразеологічні одиниці; виявлення етимології цих фразеологізмів із метою з’ясувати первісну їх мотивацію; аналіз синтагматичних зв’язків слова, тобто його сполучуваності з іншими словами в реченні тощо” [Скаб 2008: 55]. Таке тлумачення семантичного простору слова якоюсь мірою витікає із думки В. Гака про те, що „розвиток значення слова чи його кореня може виявлятися в мові трояким чином: 1) у нових значеннях самого слова; 2) в утворенні похідних слів; 3) у формуванні фразеологічних одиниць, до складу яких входить це слово” [Гак

1998: 694]. Але дослідниця поширює цю тезу і на мовлення, враховуючи „також усі індивідуальні значення слова, яких воно набуває в дискурсах, функціональні переноси значень, семантику okazіональних утворень тощо” [Скаб 2008: 54].

Таким чином, у нашій науковій розвідці, залучаючи до аналізу всі поетичні тексти Олеся, ставимо такі основні завдання: 1) з’ясувати місце і роль релігійної лексики, зокрема слова *хрест*, у поетичному мовленні митця; 2) простежити відображення лексико-семантичної структури аналізованої лексеми в поетичних текстах; 3) описати фразеологізми зі згаданою релігійною лексемою; 4) проаналізувати розгортання семантики іменника *хрест* у спільнокорневих словах.

Слово *хрест* у поетичних текстах Олеся є одним із найчастотніших серед релігійних лексем: уживається 75 разів.

Загалом лексема *хрест* в українській мові має кілька значень: „1. Предмет і символ культу християнської релігії, який являє собою стрижень з однією або кількома поперечками у верхній половині. // Молитовний жест християн – знак, що нагадує такий предмет, зображується перехресним рухом особливим чином складених пальців правої руки. 2. Відзнака, орден, що має форму такого предмета. 3. Предмет у вигляді фігури з двох планок, брусків, смужок і т. ін., які перетинаються між собою. // Держак шаблі. // чого. Те саме, що **хрестовина** 1. // Мітка, знак такої форми. 4. Спосіб вишивання перехресними стібками. // Елемент орнаменту. // у знач. присл. **хрестом, хрестами**. Такий способом, коли стібки перехрещуються. 5. *перен.* Страждання, випробування, що випали на чинюсь долю” [ВТССУМ: 1572].

У поезіях Олеся аналізована лексема реалізує переважно перше та п’яте значення, які мають сакральне наповнення. Найчастіше слово *хрест* уживається в переносному значенні, породжуючи ті чи ті асоціації зі стражданнями Ісуса Христа дорогою на Голгофу: „*І в’ється щастя над душею – // І на плечі нема хреста*” [ОО: 488]; „*Хіба погасли твої очі // І одцвіли твої уста, // Хіба зігнувся стан жіночий // Вагою вічного хреста?* [ОО: 742]; „*Почувши перший крик дитини, // Я не радію, – знаю я, // Що хрест тяжкий їй дасть життя, // В квітки тернами каяття, //*

Оберне мрії всі в руїни” [ОО: 575]. Уживаючись у переносному значенні, слово *хрест* у поетичному мовленні митця переростає в символ і несе ідею страждання, випробування: „*Але крізь [скло] уgliedів я, // Що цілий всесвіт на хресті*” [ОО: 791]. „Формування символічного значення слова *хрест* у літературі християнського світу відбувалося під впливом пресупозиції – хресного розп’яття Ісуса Христа на Голгофі та подій, що передували цьому” [Сімович 2000: 202].

Нерідко слово *хрест* у поетичному тексті виконує текстотвірну роль. Так, у поезії „*Ха-ха! ха-ха! краса яка!*”, яка нагадує сміх юродивого і сповнена гіркою іронією, а далі божевільного розпачу, що породжений жахливими стражданнями „*брата*” (тобто народу), слово *хрест* слугує певним обрамленням: ним починається і завершується вірш. Уживання двічі цього слова не є випадковим: *хрест* символізує жахливі народні муки, які подібні до страждань Христа. Спочатку лексема *хрест* означає предмет, за допомогою якого здійснюють страту, але самого розп’яття ще немає, воно готується, муки попереду: „*Ха-ха! ха-ха! дивись: кати // несуть драбини і хрести*” [ОО: 109]. Далі ж трагізм посилюється, страждання на хресті, який незримо присутній (хоча саме слово не вживається), передаються іншими словами, у тому числі релігійними лексемами: „*голгофи скрізь*”, „*та брата в мене відняли // І на Голгофі розп’яли*”, „*Ти хто такий? ах, сам Христос! // Дивись... ха-ха... висить мара, // І кров тече з його ребра*” [ОО: 109]. І врешті біль сягає свого апогею, що передається метафорою: „*сміються трупи і хрести*” [ОО: 110]. На нашу думку, саме слово *хрест* в аналізованому творі є тим осердям, навколо якого розгортається поетичний текст, є ключовим словом-символом.

Мотиви страждання, безнадії, зневіри, відчаю і безсилля, які час до часу звучать в Олесевих віршах, на лексичному рівні зчаста передаються через поєднання слова *хрест* з дієсловами на зразок *доходити, конати, розпинати(ся)*, через які відбувається актуалізація семи „знаряддя, з допомогою якого здійснюють найжорстокіше вбивство, яке породжує страшні, смертельні муки”: „*Чуєте в могилах, лицарі святі, // Як зловіще виють навкруги шакали, // Як доходе в муках Воля на хресті*” [ОО: 812], „*І вдалині життя прекрасне // Стікає кров’ю на хресті*” [ОО: 756], „*Надії падають в безодні, // Конає Мрія на хресті*” [ОО: 787],

„Коли ж весь край нечутно плаче, // Гниє, розтоптаний, в смітті, // **Кона**,
розп'ятий **на хресті**, // Тоді забудь красу, співаче!” [ОО: 129], „А ті орли, що вгору
піднімались, // **Ті на хрестах** безлюдно **розпинались**” [ОО: 593], „Душили ми вічні
слова на устах, // Як камені мертві, мовчали, // **Думки розпинали** на власних
хрестах, В землі ідеали ховали” [ОО: 530], „І розказали ми по селах і в містах, // Як
розпинають нас за правду **на хрестах**” [ОО: 281], „Я все життя неначе був
розп'ятий // За злочин чийсь **на вічному хресті**” [ОО: 283], „Я ж неначе **на хресті**:
// Гаснуть очі, гаснуть сили” [ОО: 409].

Однак слово *хрест* у поезіях Олеся (попри те, що загалом несе ідею страждання, випробування) містить і певні позитивні семантичні компоненти: хрест – почесна ноша, а смерть на хресті – почесна, добровільна жертва. Пор.: „**Ти не звалив хреста** страждання, // **Ти не покинув свій народ**” [ОО: 788] „**Навчіть і нас стяги тримати // І умирати на хресті**” [ОО: 789], „**Боже, Боже, усміхнися... // Стільки радості в житті! // О, ходім, щоб ти угледів – // „Я лишуся на хресті...**” [ОО: 537], „**Коли б ми вірити могли, // Які б ми витерпіли муки, // Яку б вагу взяли на руки, // Які б хрести ми понесли!**” [ОО: 249].

Допомагає „відчитати” семантику слова *хрест*, конкретизувати її і контекст: „**Ти не звалив хреста** страждання” [ОО: 788] (хрестом, тобто випробуванням, є страждання), „**Чого ж так боляче мені // В ці незабутні свіжі дні? // Що знов нестиму хрест** вигнання?” [ОО: 547] (хрест – це вигнання), „**Неси покійно хрест** життя” [ОО: 126] (хрест – це життя). Увиразнює значення іменника *хрест*, акцентує на певних семах і використання антитези: „**Звалити б хрест** хоча б на час, // **На час короткий вільним стати**” [ОО: 210] (хрест – „неволя”), „**І в'ється щастя над душею – // І на плечі нема хреста**” [ОО: 488] (хрест – „нещастя”), „**На крила, на крила! До сонця, брати! // Покиньмо сумне кладовище. // Хай стануть нам крилами наші хрести, // І з ними все далі, все вище**” [ОО: 251] (хрест – тягар, але його можна і треба здолати, він може бути спонукою для поступу, злету). Останній приклад суголосний із релігійним розумінням хреста як символу „перемоги життя над смертю”; „спасіння через страждання” [СС 2005: 318].

Слово *хрест* у поетичних текстах Олеся виявляє і значення „культурний предмет, об'єкт поклоніння, який має велику вагу, на якому присягають”: „Цар годився на умову, // **Хрест** святочно цілував” [ОО: 325], „Жиймо в злагоді! Поцілуймо, // На **хресті** присягнемо, // Що за нашу спільну матір // душу й тіло віддамо”, „Піднімають **хрест** угору // І цілують по черзі” [ОО: 384].

„В Україні, – зазначає О. Потапенко, – хрест завжди був зовнішнім знаком приналежності людини до християнської віри” [СС 2005: 319]. Хрест на могилі свідчить, що там похований християнин, а разом з тим символізує завершення життєвого шляху людини, перехід в інший світ. Українці шанобливо ставляться до хрестів, доглядають могили своїх предків. На свята навіть є звичай прикрашати хрести вінками, з яким перегукуються і рядки Олесевих поезій: „Колись із терну нам сплетуть **вінки** // І на **хрестах** повісять на віки” [ОО: 494], „Ти тільки сльози дрібно сієш, // **Вінки** сплітаєш на **хрести**” [ОО: 533], „Коли лежатиму в могилі, **Повісьте кобзу на хресті**” [ОО: 751].

Вважається гріхом плюндрувати могили, руйнувати хрести. Отож коли хреста на могилі християнина немає, хрест зламаний, то це зразу насторожує. Таке траплялося зазвичай тоді, коли українці довго і з великими втратами воювали або вмирали від голодомору. Такі асоціації викликають у нас і сповнені безнадії рядки поезій Олеся: „Сиджу один... журюсь самотньо на руїні, // Співаю щось помалу і без слів... // Сумні мої пісні, як сумно на Вкраїні // Серед могил і **зламаних хрестів**” [ОО: 144], „А тут могили ми копали // І їх лишили **без хреста**” [ОО: 506], „Я бачу вас, святі могили, // **Без** написів, імен, **хрестів**” [ОО: 500], „Лежать вони покинутими в полі, // І **без хрестів** могили їх” [ОО: 289].

У поєднанні з дієсловом *тесати* іменник *хрест* втрачає своє пряме значення, переосмислюється, а ціле словосполучення означає „готувати смерть”: „Свої – *серця* нам *виривали*, // Чужі – **тесали** нам **хрести**” [ОО: 126]. Пор. також: „**Рубають сосни на хрести**, // Могили чорні їм *копають*” [ОО: 717].

Своєрідно виявляється семантика лексеми *хрест* у ряді стійких зворотів. Фразеологічний словник засвідчує вживання іменника *хрест* у таких усталених сполуках: *от (ось) тобі (вам) хрест [святий], побий мене хрест, хай (нехай) мене*

[святий] *хрест поб'є* „заст. Запевнення в чому-небудь як клятва, заприсягання у правдивості своїх слів, дій і т. ін.”; *побий (убий) тебе (його, її, їх) хрест [та його свята сила]* „лайл. Уживається для вираження великого незадоволення чим-небудь” [ФСУМ: 935]; *ставити / поставити хрест на кому, чому, рідко над ким – чим* „1) перестати покладати надії на когось, щось, думати, згадувати про кого-, що-небудь; 2) переставати займатися чим-небудь, робити щось” [ФСУМ: 857]; *бий / побий (побив би) тебе (його, її, їх і т. ін.) хрест* „лайл. 1) Уживається для вираження великого незадоволення з приводу кого-, чого-небудь; 2) Уживається для вираження захоплення ким-, чим-небудь, здивування з приводу чогось” [ФСУМ: 176-177]; *нести (носити) / донести [свій (важкий, тяжкий)] хрест* „терпеливо переборювати труднощі, незгоди, все те, що стало неминучим у чиємусь житті” [ФСУМ: 549]; *давати хреста* „заст. Клястися, присягатися, хрестячись” [ФСУМ: 215]; *як (мов, ніби і т. ін.) з хреста знятий* „дуже блідий, змучений, з хворобливим виглядом; // Який дуже переживає, переляканий чим-небудь” [ФСУМ: 343]; *хреста нема (немає) на кому* „заст. Хто-небудь безсовісний, безчесний” [ФСУМ: 546]; *алюр три хрести* „Уживається переважно як спонування до дії, руху в значенні: вперед! дуже швидко! негайно!” [ФСУМ: 14].

У поетичних текстах Олесь найчастіше використовує фразеологізми *нести хрест* („З ланів життя в провалля смерті йти, // Життя в минулому лишити // І тільки **хрест** його **нести**, // І тільки хворим тілом жити” [ОО: 762]; „І понесли в світи **хрести** // Та сиві голови похили” [ОО: 483]; „Чого ж так боляче мені // В ці незабутні свіжі дні? // Що знов **нестиму хрест** вигнання? [ОО: 547]; „**Неси** покійно **хрест** життя” [ОО: 126]), як з хреста знятий („Палають села і міста, // Народ як знятий із хреста” [ОО: 557]; „І стали ми десь ззаду, збоку... // І, **наче зняті із хреста**, // Молитву тиху і глибоку // Зашепотіли в нас уста” [ОО: 761]. Останній фразеологізм використовується для якісної характеристики і як один з елементів градації: „Немає місця нам на святі, // Ми, мов пташки без вільних крил, // **Мов із хрестів** сьогодні **зняті**, // Ми, **наче вийняті з могил**” [ОО: 800]. Зчаста трапляється і дещо трансформований варіант цієї стійкої сполуки – *зняти з хреста* „позбавити страждань, припинити страждання”: „Хтось кинув: „Не віримо більше:

// Хто зніме Вітчизну з хреста? [ОО: 480]; *„Нас ждуть, що знову ми прилинемо // На рідні села і міста, // Що ми ярмо з народу скинемо // І матір знімемо з хреста”* [ОО: 545].

Олесь уживає і фразеологізм *ставити / поставити хреста*, зокрема у значенні „перестати покладати надії на когось, щось, думати, згадувати про кого-, що-небудь”: *„Тим часом плаче у безсиллі // По крацях мріях чоловік, // Коли життя розіб’є їх // І хрест поставе на могилі”* [ОО: 571]. На наш погляд, у наведеному контексті маємо приклад подвійної актуалізації цього сполучення слів: і як стійкої сполуки, і як вільного словосполучення. До речі, на цей сталий вираз натрапляємо і в листах поета: *„мене „хоронили” в ці два роки, ставили хреста, а я кінчав інститути, не дбав ні про що. Тому все слабе і бліде. Тепер бадьоріше дивлюсь вперед і більше вірю в свої сили”* [ОО: 14].

У поезіях Олеся виявлено і стійкі звороти, не засвідчені у фразеологічному словнику, зокрема *іти на хрест* „іти на страждання, смерть”, *вести / гнати на смерть* „приректи на смерть”: *„Я буду слід твої цілувати, // Яким ішла ти на хреста”* [ОО: 774]; *„Моя душа іде на хрест і мовчки // Стікає кров’ю”* [ОО: 487]; *„Ні! Не пішов би я з ганьбою // Шукать ганьби на чужині... // На хрест?! Однаково мені!”* [ОО: 484]; *„Ішла на хрест твоя любов, // Моя ж, як пташка, щebetала”* [ОО: 435]; *„Забрязкала зброя... прибігли кати... // Взяли і обох повели на хрести...”* [ОО: 460]. Хрест символізує найвищу міру страждання, смерть: *„Не женіть же нас на муку, // На Голгофу, на хреста”* [ОО: 744].

Позитивні семантичні компоненти лексема *хрест* виявляє у сполученні з дієсловами *встати, зійти*: *„І кожен розп’ятий встає із хреста”* [ОО: 510], *„І враз, невмирущий, він сходить з хреста”* [ОО: 531]. За такого вживання слово-символ *хрест* разом з дієсловом означає „ожити, воскреснути”.

Слово *хрест* своє значення „молитовний жест християн” реалізує у фразеологізмі *хрест (на груді) покласти* „перехреститися”: *„І хто не пройде – свій погляд з сльозами // На небі оставе і хрест покладе. // Той хрест не од болю на груді побиті // Кладе він, бо щастя він мусить зазнати”* [ОО: 569].

Коли в стійких зворотах, засвідчених у поетичних текстах Олеся, лексема *хрест* актуалізує своє переносне значення, то в споріднених словах вона здебільшого розгортає пряме, предметне значення. Похідні утворення різного ступеня похідності зберігають семантичні зв'язки з лексемою *хрест* у значенні „предмет і символ культу християнської релігії // Молитовний жест християн – знак, що нагадує такий предмет, зображується перехресним рухом особливим чином складених пальців правої руки”: *хреститися* („Йду по вулиці – дивлюся: Український прапор! Стій! Тут? У Відні? (Аж **хрещуся**)” [ОО: 827]), *перехреститися* („**Перехрестилися** і впали на коліна: „Так буде вільна Україна!” [ОО: 466]), *охреститися* („Я давно уже, бояри, **Охреститися хотів**”, „**Охрестився Володимир I з княгинею назад**” [ОО: 358, 359]), *хрещений*, *нехрещений* („Товкли тебе [Україну] з усіх боків, З усієї сили I **хрещені**, й **нехрещені** Сусідоньки милі” [ОО: 658]), *хрещення* („**Хрещення Володимира Великого**”, „**Хрещення України**” [ОО: 357, 359]).

Сам іменник *хрест* є більш уживаний, ніж споріднені з ним слова. Це пояснюється тим, що *хрест* є словом-символом, архетипом, виконує важливу стилістичну роль у поетичних текстах, передаючи через символічні значення велику амплітуду почуттів: від „настроїв зневіри та відчаю” [Неврлий 1994: 61] і до мотивів духовного піднесення та надії.

Проведений аналіз уживання слова *хрест* у поетичному мовленні Олександра Олеся засвідчив, що семантичний простір слова *хрест* не виходить за межі сакральної сфери. Підтверджують це і фразеологізми з компонентом *хрест*, і споріднені слова з коренем *-хрест-*.

Дослідження функціонування релігійної лексики у творчості Олеся є перспективним напрямком лінгвостилістичних студій. Окрім слова *хрест*, у поезіях митця використовуються інші сакральні лексеми (наприклад *Бог*, *Голгофа*, *дух*, *душа*, *дзвін*, *молитися*, *пекло*, *рай*, *храм*, *Христос*), які є досить частотними і виконують важливу стилістичну роль у поетичній канві творів. Разом з тим вважаємо, що не менш плідним було б вивчення семантичного простору релігійних лексем, зокрема і їх символічного значення, у драматичних текстах Олеся.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Бондаренко 2000 – Бондаренко Л. Релігійно-християнська лексика і фразеологія в поезії Дмитра Загула // Християнство й українська мова: Матеріали наукової конференції, Київ, 5-6 жовтня 2000 р. – Львів, 2000. – С. 289-292.
- ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2005. – 1728 с.
- Гак 1998 – Гак В. Г. Языковые преобразования. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 764 с.
- Голобородько 2000 – Голобородько К. Концепт „душа” в структурі духовного поля (на матеріалі поезії Олександра Олеся) // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. праць. – Херсон: Херсонський держ. ун-т, 2002. – Вип. XIV. – С. 336-341.
- Гуцуляк 2000 – Гуцуляк І. Біблійна символіка в українській поезії бароко // Біблія і культура: Зб. наук. праць. – Чернівці: Рута, 2000. – Вип. 2. – С. 138-140.
- Дзюбишина-Мельник 1994 – Дзюбишина-Мельник Н. Ще один стиль української літературної мови // Культура слова. – Вип. 45. – К.: Наук. думка, 1994. – С. 14-20.
- Ковтун 2006 – Ковтун А. А. Інноваційні процеси в українській церковно-релігійній лексиці (на матеріалі художньої прози ХХ ст.): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Івано-Франківськ, 2006. – 20 с.
- Кононенко 1996 – Кононенко В. І. Символи української мови. – Івано-Франківськ: Плай, 1996. – 270 с.
- Ліпницька 2008 – Ліпницька І. М. Біблійно-християнська символіка в поезії Олександра Олеся // Вісник Сумського державного університету. Серія Філологія. – 2008. – № 2. – Суми: Видавництво СумДУ, 2008. – С. 119-126.
- Неврлий 1994 – Неврлий М. Олександр Олесь: Життя і творчість. – К.: Дніпро, 1994. – 173 с.
- Олесь 1999 – Олесь Олександр. Творча спадщина і сучасність: Зб. наук. праць. / Упоряд. О. Г. Ткаченко. – Суми: Вид-во „Козацький вал”, 1999. – 308 с.
- ОО – Олександр Олесь. Твори: У 2 т. / Упоряд., авт. передм. та приміт. Р. П. Радишевський. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 1: Поетичні твори. Лірика. Поэма збірками. З неопублікованого. Сатира. – 959 с.
- Скаб 2008 – Скаб М. В. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери: Монографія. – Чернівці: Рута, 2008. – 560 с.
- СС 2005 – Словник символів культури України / За заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка, В. В. Куйбіди. – 3-є вид. – К.: Міленіум, 2005. – 352 с.
- Стежка 2000 – Стежка Ю. До питання взаємодії конфесійного й художнього стилів (лексичні оказіоналізми, утворені від сакральних лексем, в українських поетів 60-80-х рр. ХХ ст.) // Християнство й українська мова: Матеріали наукової конференції, Київ, 5-6 жовтня 2000 р. – Львів, 2000. – С. 420-427.
- Федонюк 1998 – Федонюк В. З історії розвитку християнської лексики // Сучасна українська богословська термінологія: від історичних традицій до нових концепцій: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, Львів, 13-15 травня 1998р. – Львів, 1998. – С. 146-151.
- ФСУМ – Фразеологічний словник української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. – К.: Наук. думка, 1993. – 984 с.
- Чернова 1996 – Чернова І. Образ Ісуса Христа в художньому просторі О. Олеся // Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку: Зб. наук. праць, присвячених пам'яті професора С. П. Самійленка: у 2 ч. – Запоріжжя: Запорізький держ. ун-т, 1996. – Ч. 2. – С. 170-173.
- Чернова 1998 – Чернова І. Рецепція біблійних образів у поезії Олександра Олеся // Первые Запорожские чтения „Еврейское население Юга Украины”: Доклады и сообщения. – Запорожье, 1998. – С. 185-189.
- Чернова 2000 – Чернова І. Трансформація та інтерпретація старозаповітних мотивів і образів у поезії Олександра Олеся // Біблія і культура: Зб. наук. статей. – Чернівці: Рута, 2000. – Вип. 2. – С. 42-46.

У статті визначено чинники, які зумовили використання релігійної лексики в художніх творах Олександра Олесь. Досліджено семантичний простір слова „хрест” у поетичному мовленні митця. Проаналізовано лексико-семантичну структуру лексеми „хрест”, фразеологізми з цією лексемою, розгортання її семантики у споріднених словах. Простежено стилістичну роль слова „хрест” у поетичних текстах.

***Ключові слова:** семантичний простір слова, релігійна лексика, лексема „хрест”, поетичне мовлення, Олександр Олесь.*

Oksana Tsyperdyuk

SEMANTIC SPACE OF WORD “CROSS” IN THE POETIC LANGUAGE OF OLEKSANDR OLES

Summary

The article determines factors which stipulated the use of religious vocabulary in art works of Oleksandr Oles. The author of article probes the semantic space of word “cross” in the poetic language of writer. We analyse the lexical-semantic structure of lexeme “cross”, phraseological units with this lexeme and development of its semantic in the family words. The stylistic role of word “cross” is traced in poetic texts.

Key words: semantic space of word, religious vocabulary, lexeme “cross”, the poetic language, Oleksandr Oles.

***Опубл.:** Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. праць. – Вип. 33 / редкол.: Г. Ф. Семенюк (гол. ред.), А. В. Козлов (відп. ред.) та ін. – Ч. 1. – К. : Твім інтер, 2009. – С. 446-457.*